

1 Cuimsítear gach aistriú aitheanta níos mó ná € 1 milliún. D'fhéadfadh go mbeadh roinnt aistrithe breise níos lú nár cuireadh san áireamh.

2 In 2019, chuir an Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta maoiniú de €185 milliún ar fáil don Chiste Rialtais Áitiúil (2018: €125 milliún). Rangaítear é seo mar mhaoiniú Státhchiste.

3 Faoi Ionstraim Reachtúil 339 de 2020, Ordú Oidhreachta (Riarachán Roinne agus Feidhmeanna Aireachta a Aistriú) 2020, aistríodh an fhreagracht as oidhrecht chuig an Roinn. Ainmníodh an Roinn roimhe seo mar an Roinn Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil.

4 Riarann na Coimisinéirí loncaim cáin mhaoiné áitiúil. Íocann na Coimisinéirí loncaim fáltais isteach sa Chiste Rialtais Áitiúil.

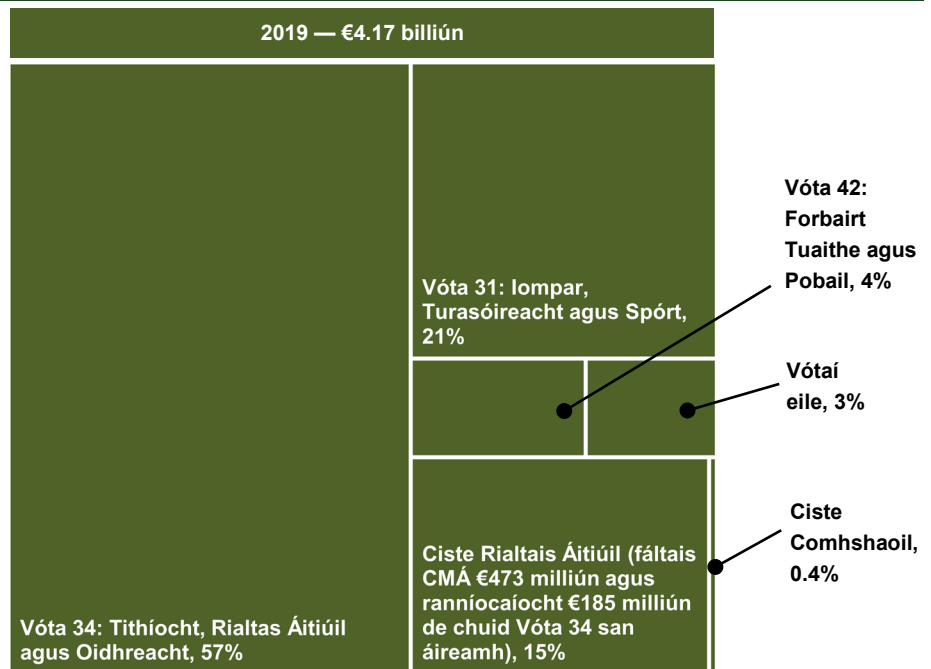
5 D'athraigh sreabhadh na gcistí chuig an LGF agus uaidh go hábhartha ón 1 Eanáir 2018.

- Íocann Oifig na gCoimisinéirí loncaim fáltais chánach maoine áitiúla go díreach leis an LGF — roimhe seo, chuaigh na fáltais sin tríd an Státhchiste.
- Ní íoctar admhálacha cánach móitair isteach sa LGF a thuilleadh — íoctar isteach sa Lárchiste iad anois.
- Ní dhéantar íocaíochtaí le hUisce Éireann as fóirdheontas, íocaíochtaí le húdarais áitiúla as Scéimeanna Uisce Grúpa agus aisíoc iasachtaí caipitil seirbhísí uisce údarais áitiúil ón CRÁ a thuilleadh — íocann an Roinn iad seo anois.
- Níl aon íocaíochtaí a thuilleadh ón CRÁ leis an Roinn Iompair, Turasóireachta agus Spóirt chun bóithre réigiúnacha agus áitiúla agus iompar poiblí eile a mhaoiniú — soláthraíonn an Roinn sin an maoiniú seo go díreach anois.

Aistrithe rialtais láir

- 2.2** In 2019, b'ionann maoiniú d'údarais áitiúla ó fhoinsí rialtais láir agus € 4.17 billiún (féach Fíor 2.2) — méadú 13% ar an € 3.69 billiún in 2018.¹ Bhain an méadú den chuid is mó le maoiniú méadaithe do thithíocht shóisialta. Tháinig thart ar 89% den iomlán seo mar mhaoiniú Státhchiste, i gcomparáid le 86% in 2018.² Soláthraíodh iarmhéid an mhaoinithe tríd an gCiste Rialtais Áitiúil agus an Ciste Comhshaoil.
- 2.3** Riarann an Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta (an Roinn) an Ciste Rialtais Áitiúil (CRÁ).³ In 2019, maoiníodh an CRÁ go príomha le hadmhálacha cánach maoine áitiúla (LPT) (€ 473 milliún) agus ranníocaíocht de € 185 milliún ón Státhchiste, tríd an Vóta do Thithíocht, Rialtas Áitiúil agus Oidhrecht.^{4,5}
- 2.4** Riarann an Roinn Cumarsáide, Gníomhú ar son na hAeráide agus an Chomhshaoil an Ciste Comhshaoil. Bunaíodh é go príomha chun tacú le tionscnaimh, feachtais agus cláir chomhshaoil, a bhfuil go leor acu eagraithe ar leibhéal áitiúil nó réigiúnach faoi choimirce na n-údarás áitiúil. Tá an Ciste comhdhéanta d'fháltais an tobhaigh mála plaisteacha, a íocann tomhaltóirí agus a bhailíonn na Coimisinéirí loncaim ó mhiondíoltóirí, agus admhálacha ón tobhach líonta talún. Tá eisíocaíochtaí ón gCiste imfhálaithe chun cabhrú le tionscadail a bhfuil sé mar aidhm acu an comhshaoil a chosaint nó a fheabhsú.

Fíor 2.2 Foinsí maoinithe rialtais láir d'údarais áitiúla 2019



Foinse: Anailís ó Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste

Leithdháiltí cánach maoinne áitiúla ar údaráis áitiúla

- 2.5** Go dtí 2014, chuir an Ciste Rialtais Áitiúil maoiniú ar fáil d'údaráis áitiúla dá gcuid gníomhaíochtaí 'ó lá go lá' trí 'dheontais ilchuspóra'. Ó 2015, ní foctar deontais ilchuspóireacha a thuilleadh agus tá leithdháiltí CMÁ curtha ina n-ionad. Ríomhtar leithdháiltí CMÁ d'údaráis aonair, agus an aidhm ar féidir fáltais den sórt sin a chur i bhfeidhm, trí thagairt don bhunriachtanas maoinithe.

Bunriachtanas maoinithe

Den chuid is mó, tá an bunriachtanas maoinithe nasctha leis an leibhéal maoinithe a leithdháileadh roimhe seo ón gCiste Rialtais Áitiúil mar dheontais ilchuspóra (€ 281 milliún in 2014) agus le leibhéal na n-asbhaintí a bhaineann le pinsean a choinnigh údaráis áitiúla (€ 74 milliún) in 2014.

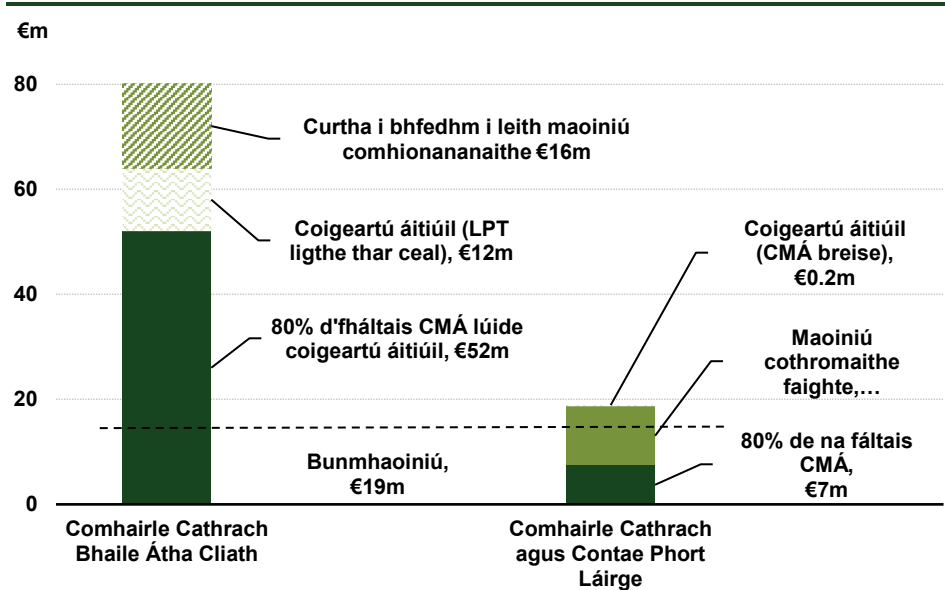
Go héifeachtach, tá an leithdháileadh CMÁ in ionad an dá fhoinsé maoinithe roimhe seo. In 2019, b'ionann an bunriachtanas maoinithe do gach údarás áitiúil agus €355 milliún.

- 2.6** Ríomhtar toradh measta CMÁ do gach údarás áitiúil ag úsáid sonraí na gCoimisinéirí Ioncaim ar ghlan-dlíteanais dhearbhaíthe an bhliain roimhe sin. Is é an pointe tosaigh **go gcoinnítear go háitiúil 80%** de thoradh CMÁ san údarás ina mbailítear an cháin agus go gcuirtear 20% ar fáil lena athdháileadh mar mhaoiniú comhionannaithe.
- 2.7** Ansin déantar an leithdháileadh coinnithe 80% a chur i gcomparáid leis an mbunriachtanas maoinithe do gach údarás áitiúil agus i gcás go bhfuil sé níos ísle ná an bunriachtanas maoinithe, leithdháiltear maoiniú cothromaithe breise ar an údarás sin. Sa chás go bhfuil an leithdháileadh 80% níos airde ná an bunriachtanas maoinithe, ní leithdháiltear aon mhaoiniú breise.
- 2.8** Déantar coigeartú deiridh ar an leithdháileadh maidir le haon athruithe ar an ráta cánach a chuireann údaráis áitiúla aonair i bhfeidhm. In 2019, laghdaigh ceithre údarás áitiúla a rátaí CMÁ agus mar thoradh air sin, laghdaíodh a leithdháiltí CMÁ faoi €28 milliún. Chinn cúig údarás a rátaí CMÁ 2019 a mhéadú os cionn an bhunráta agus mar thoradh air sin fuair siad leithdháiltí breise de €3 milliún. Taispeánann larscríbhinn 2A tionchar na n-athruithe a chuir na naoi n-údarás áitiúla seo i bhfeidhm in 2019.
- 2.9** Tá roinnt ríomhanna i gceist le ríomh leithdháiltí CMÁ agus feidhmchláir na leithdháiltí sin in údaráis áitiúla aonair lena n-áirítear admhálacha an údaráis, a bhunriachtanas maoinithe agus aon athruithe áitiúla ar an ráta cánach. I bhFíor 2.3 leagtar amach an tionchar atá ag dhá údarás áitiúla a bhfuil bunriachtanais mhaoinithe acu agus barrachas ag ceann acu agus easnamh ag an gceann eile.¹ Go hachomair
- bhí fáltais CMÁ de € 80 milliún ag Comhairle Cathrach Bhaile Átha Cliath. Ba é a leithdháileadh CMÁ ná € 52 milliún, arna ríomh ar an mbonn go gcoinneodh sé 80% dá fháltais (€ 64 milliún) le hasbhaint € 12 milliún mar gheall ar laghdú ar rátaí CMÁ a chuir Comhairle Cathrach Bhaile Átha Cliath i bhfeidhm in 2019.
 - Bhí fáltais LPT de € 9.3 milliún ag Comhairle Cathrach agus Contae Phort Láirge. B'ionann leithdháileadh CMÁ agus €18.9 milliún arna ríomh ar bhonn 80% dá fháltais a choinneáil (€ 7.4 milliún), leithdháileadh €11.2 milliún breise de mhaoiniú comhionannaithe agus coinneáil € 200,000 mar gheall ar mhéadú ar rátaí CMÁ a cuireadh i bhfeidhm ag an gComhairle in 2019.

¹ Chun críocha léiriúcháin, leagtar amach na ríomhanna mionsonraithe do cheithre údarás in larscríbhinn 2B — dhá údarás i riocht barrachais agus dhá cheann i riocht easnamh.

I bhFíor 2.4, tugtar léargas ar leithdháileadh CMÁ ar údaráis áitiúla

Fíor 2.3 Comparáid idir leithdháileadh CMÁ in dhá údarás áitiúla, 2019 80% de na fáiltas CMÁ, € 7m



Foinse: An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreacht

Fíor 2.4 Leithdháileadh CMÁ ar údaráis áitiúla do 2019^a

	80% de choinneáil > bonn	80% de choinneáil < bonn	2019 Gach	2018 Gach
Líon na n-údarás áitiúil	10	21	31	31
	€m	€m	€m	€m
Iomlán na bhfáltas CMÁ	317	169	486	486
Coinneáil áitiúil (80%)	254	136	389	388
Maoiníú comhionannaithe				
- Athdháileadh CMÁ (20%)	—	97	97	97
- Ranníocaíocht an Stáitchiste	—	41	41	42
Leithdháilí CMÁ réamh-athraithe	254	274	528	527
Coigeartú maidir le héagsúlachtaí áitiúla sa ráta cánach	(28)	3	(25)	(23)
Leithdháilí CMÁ iar-athraithe	226	277	503	504
Atá				
- le haghaidh úsáide ginearálta an údaráis féin	117	277	394	395
- féin-mhaoiniú seirbhísí tithíochta/bóithre	109	—	109	109

Foinse: An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreacht

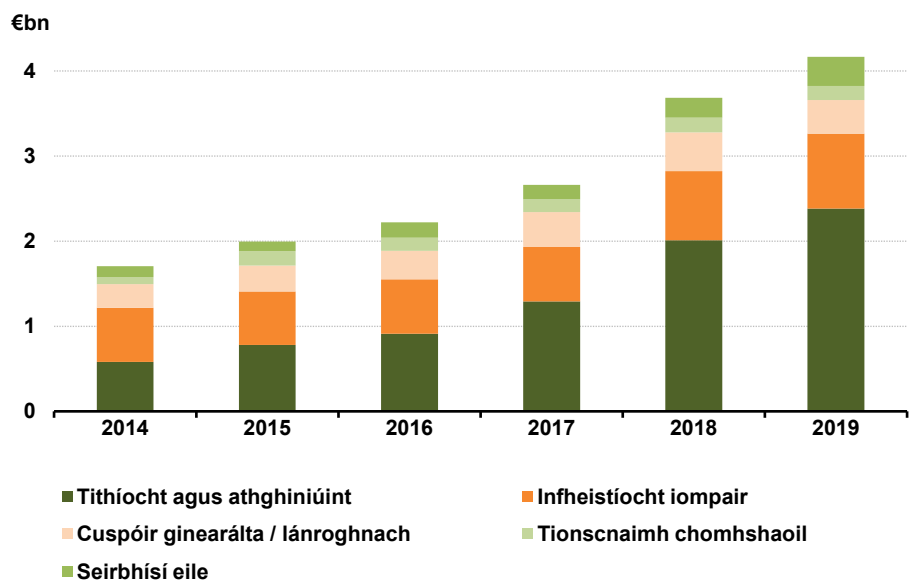
Nóta: a D'fhéadfaí nach mbeidh suim iomlán ceart mar gheall ar shlánú.

2.10 Baineann an cur i bhfeidhm de leithdháiltí CMÁ leis an mbunriachtanas maoinithe.

- Sa chás go bhfaigheann údarás maoiníú comhionannaithe, soláthraítear a leithdháileadh go léir le haghaidh 'úsáide féin' an údaráis.
- Sa chás go bhfuil údarás i riocht barrachais (ie tá an méid CMÁ coinnithe (80%) níos mó ná an bunmhaoiníú), déantar an barrachas a dháileadh idir críocha lánroghnacha 'úsáide féin', agus ranníocaíochtaí dírithe i leith chaiteachas an údaráis ar thithíocht agus ar bhóithre.

2.11 In 2019, don deich n-údarás atá i riocht maoinithe barrachais (i gcoibhneas leis an mbunlíne)

- Bhí €117 milliún ar fáil le húsáid ag na húdaráis áitiúla féin, tar éis laghdú de €28 milliún mar gheall ar athrú áitiúil a chuir ceithre údarás áitiúla i bhfeidhm
- Leithdháileadh €109 milliún ar thithíocht féinmhaoinithe agus ar sheirbhísí bóthair.^{1,2}

2.12 Maidir leis an 21 údarás áitiúla a raibh comhionannú de dhíth orthu, bhí € 277 milliún ar fáil le húsáid ag na húdaráis áitiúla féin, lena n-áirítear € 3 mhiliún breise a bailíodh mar gheall ar athrú áitiúil a chuir cúig údarás áitiúla i bhfeidhm.**Maoiníú an rialtais láir a chur i bhfeidhm****2.13** Caithfear an chuid is mó den mhaoiníú a fhaightear ón rialtas láir agus a chuirtear ar fáil d'údaráis áitiúla a úsáid le haghaidh seirbhísí sonraithe údaráis áitiúil. Is féidir iad seo a ghrúpáil i gcúig chatagóir cláir leathana. I bhFíor 2.5, léirítear miondealú ar na haistriúcháin chuig údaráis áitiúla do 2014 go 2019 ag taispeáint na gclár a dtacaítear leo (tá miondealú mionsonraithe ag larscríbhinn 2C).**2.14** In 2019, bhí dhá chatagóir freagrach as thart ar 78% den soláthar iomlán ón rialtas láir go húdaráis áitiúla — cláir tithíochta agus athghiniúna (57%), agus iompar (21 %).**Fíor 2.5 Aistriúcháin rialtais láir chuig údaráis áitiúla, de réir clár caiteachais, 2014 go 2019**

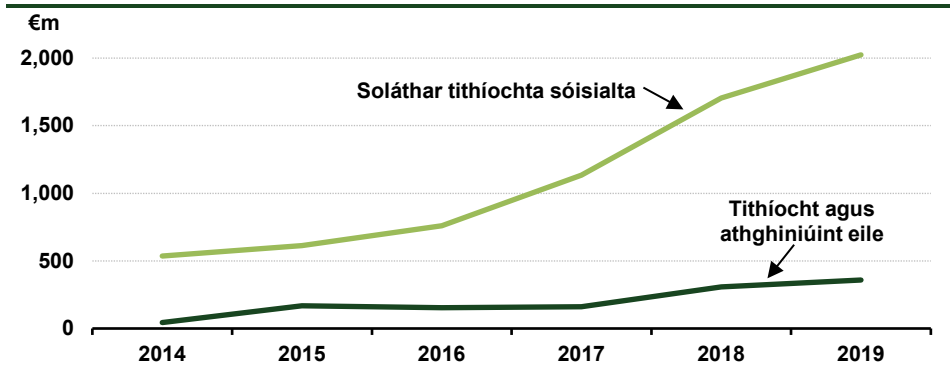
Foinse: larscríbhinn 2C

1 In 2019, b'ionann an leithdháileadh chun tithíocht a mhaoiníú agus €92.6 milliún agus €16.6 milliún chun bóithre a mhaoiníú. Tugann an Roinn fógra do gach údarás áitiúil faoi leithdháileadh an bharrachais — de ghnáth bíonn sé thart ar 85% chun tithíocht a mhaoiníú agus 15% chun bóithre a mhaoiníú.

2 Leithdháileadh CMÁ ar naoi gcinn de na deich n-údarás áitiúla a bhí barrachais acu chun tithíocht agus bóithre a mhaoiníú. Níor sháraigh barrachas CMÁ Chomhairle Contae na Mí 20% den CMÁ agus dá bhrí sin ní raibh aon chuid den bharrachas teoranta do mhaoiníú tithíochta agus bóithre.

Tithíocht

Fíor 2.6 Maoiniú d'údaráis áitiúla le haghaidh infheistíochta i dtithíocht agus in athghiniúint, 2014 go 2019 Tithíocht agus athghiniúint eile



Foinse: Iarscríbhinn 2C

- 2.15** Tá méadú suntasach tagtha ar leibhéal an mhaoinithe d'údaráis áitiúla gach bliain ó 2016 — tá níos mó ná leath an mhaoinithe uile d'údaráis áitiúla le haghaidh tacaíochtaí tithíochta.
- 2.16** Soláthraíonn an Roinn an chuid is mó den mhaoiniú le haghaidh tithíochta agus athghiniúna go díreach d'údaráis áitiúla. Ina theannta sin, ceanglaíodh ar naoi n-údarás áitiúla seirbhísí tithíochta a mhaoiniú óna bhfáltais CMÁ coinnithe, ar luach a chuir an Roinn in iúl don údarás. Léiríonn Fíor 2.6 an treocht i leibhéal mhaoinithe an rialtais láir do sholáthar tithíochta sóisialta agus tithíocht agus athghiniúint eile.
- 2.17** Úsáideann na húdaráis áitiúla an maoiniú chun tacú le soláthar stoc tithíochta sóisialta agus raon tacaíochtaí tithíochta sóisialta agus tithíochta eile (féach Fíor 2.7).
- 2.18** In 2019, chuir an Roinn Dlí agus Cirt agus Comhionannais € 0.8 milliún ar fáil d'údaráis áitiúla le haghaidh gníomhaíochtaí tacaíochta tithíochta a raibh € 0.6 milliún díobh incháilithe do mhaoiniú AE faoin gCiste Tearmainn, Imirce agus Comhtháthaithe (AMIF) — féadfaidh an Roinn sin cúiteamh a fháil ón AE suas go 75% den mhaoiniú a cuireadh ar fáil.

Fíor 2.7 Cur i bhfeidhm maoiniú tithíochta ag údaráis áitiúla, 2019

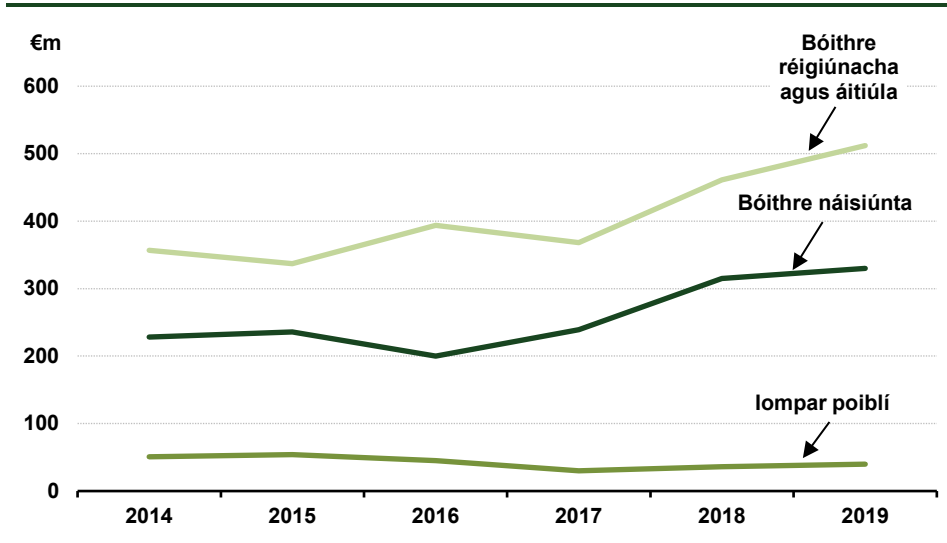
Stoc tithíochta sóisialta agus tacaíochtaí tithíochta eile a sholáthar	Feabhas a chur ar aonaid tithíochta atá ann cheana
<ul style="list-style-type: none"> ▪ clár tógála agus éadálacha na n-údarás áitiúil ▪ tithíocht dheonach agus chomhoibrítheach ▪ an íocaíocht cúnaimh tithíochta ▪ an clár caiteachais reatha ar thithíocht shóisialta ▪ an scéim cóiríochta ar cíós ▪ cóiríocht do dhaoine gan dídean ▪ cóiríocht a bhaineann go sonrach le taistealaithe a sholáthar 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ stoc tithíochta údaráis áitiúil atá folamh a thabhairt ar ais le húsáid tháirgiúil ▪ obair athghiniúna agus feabhsúcháin^a ▪ deontais oiriúnaithe do dhaoine scothaosta agus do dhaoine faoi mhíchumas ▪ oibreacha atá tíosach ar fhuinneamh ar stoc na n-údarás áitiúil

Foinse: An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreacht

Nóta: a Cuimsítear forbairt roinnt aonad tithíochta nua san obair athghiniúna agus feabhais.

Infheistíocht iompair

Fíor 2.8 Maoiniú d'údaráis áitiúla le haghaidh bonneagair iompair, 2014 go 2019



Foinse: Iarscríbhinn 2C

- 2.19** Taispeánann Fíor 2.8 an treocht i leibhéal an mhaoinithe ó fhoinsí rialtais láir a chuirtear ar fáil d'údaráis áitiúla maidir leis na príomhlimistéir iompair. Maoinítear caiteachas ar iompar ag údaráis áitiúla trí roinnt eagraíochtaí (féach Fíor 2.9).

Fíor 2.9 Infheistíocht iompair, de réir eagraíochta agus ról

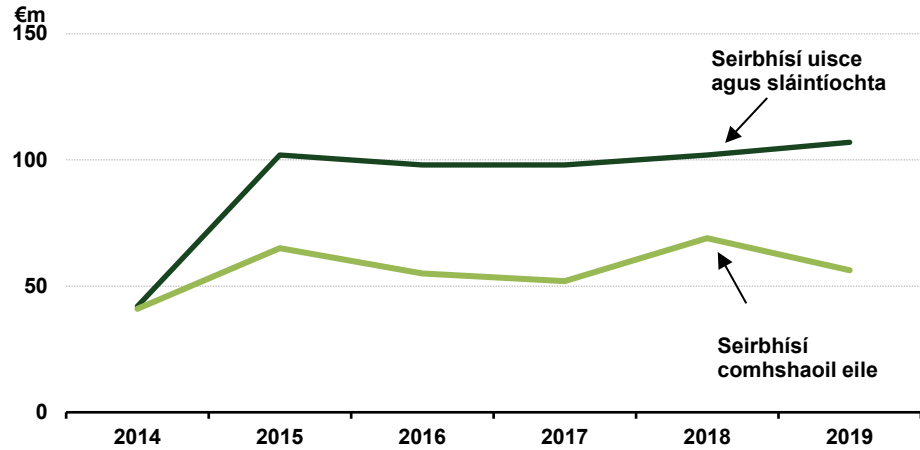
Eagraíocht	Ról
An Roinn Iompair, Turasóireachta agus Spóirt	<ul style="list-style-type: none"> údaráis áitiúla a mhaoiniú go díreach chun bóithre réigiúnacha agus áitiúla a chothabháil
Bonneagar Iompair Éireann ^a	<ul style="list-style-type: none"> feabhsú agus cothabháil bóithre náisiúnta úsáideann údaráis áitiúla mar ghníomhairí chun tionscadail bhóithre a sheachadadh, agus déanann sé caiteachas a threorú tríothu
An tÚdarás Náisiúnta Iompair ^a	<ul style="list-style-type: none"> maoiníonn sé údaráis áitiúla le haghaidh feabhsúcháin ar an gcóras iompair phoiblí I measc na gcuspóirí tá inrochtaineacht mhéadaithe ar iompar poiblí do dhaoine scothaosta, sreafaí tráchta feabhsaithe, níos mó bealaí do rothaithe agus do choisithe agus rochtain níos fearr do bhusanna agus do thacsaithe
An Roinn Forbartha Tuaithe agus Pobail	<ul style="list-style-type: none"> soláthraíonn sí maoiniú chun oibreacha feabhsúcháin a dhéanamh ar bhóithre príobháideacha agus neamh-chothabhála go poiblí as a dtiocfaidh, mar shampla, tithe iolracha, talamh feirme, nó taitneamhachtaí mar lochanna agus trána

Foinse: An Roinn Iompair, Turasóireachta agus Spóirt

Nóta: a Oibríonn Bonneagar Iompair Éireann agus an tÚdarás Náisiúnta Iompair faoi choimirce na Roinne Iompair, Turasóireachta agus Spóirt.

Tionscnaimh chomhshaoil

Fíor 2.10 Maoiniú d'údaráis áitiúla do thionscnaimh chomhshaoil, 2014 go 2019



Foinse: Iarscríbhinn 2C

2.20 Taispeánann Fíor 2.10 an treocht i leibhéal an mhaoinithe ó fhoinsí rialtais láir a chuirtear ar fáil d'údaráis áitiúla maidir le tionscnaimh chomhshaoil.

2.21 In 2019, chuir an Roinn € 107 milliún ar fáil do sheirbhísí uisce agus sláintíochta, lena n-áirítear clár cáilíochta uisce. Áiríodh leis seo aistriú ón gCiste Rialtais Áitiúil dar luach € 47 milliún san iomlán chun údaráis áitiúla a chúiteamh as easnaimh bhuiséid toisc nach raibh maoin na seirbhíse uisce poiblí inráitithe.¹

2.22 Cuimsíonn maoiniú do thionscnaimh chomhshaoil in 2019

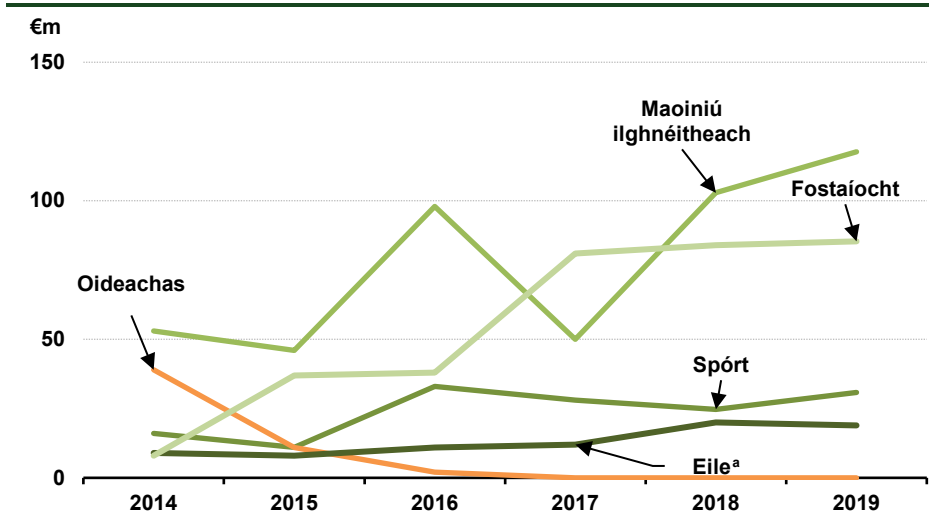
- maoiniú de € 28 milliún le haghaidh oibreacha faoisimh tuile a sholáthraíonn Oifig na nOibreacha Poiblí do 26 údarás áitiúil
- maoiniú de € 23 milliún do chláir bhainistíochta dramhaíola lena n-áirítear € 9.5 milliún arna sholáthar i ndáil le feabhsúchán líonta talún — € 6.7 milliún ón Roinn Cumarsáide, Gníomhaíochta Aeráide agus Comhshaoil agus € 2.8 milliún ón gCiste Comhshaoil.²

¹ Faoi Alt 12 den Acht um Sheirbhísí Uisce 2014, ní raibh maoin seirbhísí uisce poiblí inráitithe. Cuireadh deireadh leis an díolúine seo mar a cuireadh i bhfeidhm i nUisce Éireann le halt 61 den Acht um Sheirbhísí Uisce 2017, ar cuireadh tús léi le héifeacht ón 18 Deireadh Fómhair 2019. Mar sin tá maoin sheirbhísí uisce poiblí Uisce Éireann inráitithe le héifeacht ón 1 Eanáir 2020.

² Pléitear feabhsúchán talún a thuilleadh i gCaibidil 9 — *Feabhsúchán láithreáin líonta talún*.

Seirbhísí eile

Fíor 2.11 Maoiní d'údarás áitiúla le haghaidh seirbhísí eile, 2014 go 2019



Foinse: Iarscríbhinn 2C

Nóta: a i gcatagóir eile tá seirbhísí dóiteáin agus éigeandála agus seirbhísí leabharlainne.

- 2.23** Maoiníonn comhlachtaí rialtais láir údarás áitiúla freisin chun cabhrú le raon seirbhísí a sholáthar mar oideachas, fostaíocht, tionscadail spóirt agus cultúrtha, seirbhísí dóiteáin agus éigeandála, seirbhísí oidhreacht, agus seirbhísí leabharlainne agus cartlainne. Taispeánann Fíor 2.11 an treocht i leibhéal an mhaoinithe i leith seirbhísí den sórt sin.

Fostaíocht

- 2.24** In 2015, thosaigh an Roinn Gnó, Fiontar agus Nuálaíochta ag soláthar maoinithe d'údarás áitiúla trí Fhiontar Éireann, chun na costais a bhaineann le tacaíochtaí forbartha fiontar áitiúil a sholáthar don earnáil micrifhiontar trína nOifigí Fiontair Áitiúla (LEOnna). B'ionann an maoiní agus € 37.9 milliún in 2019.
- 2.25** Soláthraíonn an Roinn Forbartha Tuaithe agus Pobail maoiní do phobail agus do dhaoine aonair tríd an gClár um Chuimsiú Sóisialta agus Gníomhachtú Pobail (SICAP). In 2019, soláthraíodh maoiní de € 38 milliún. Déanann Pobal bainistíocht ar an gclár thar ceann na Roinne.
- 2.26** Aisíocann an Roinn Gnóthaí Fostaíochta agus Cosanta Sóisialta údarás áitiúla as caiteachas a thabhaítear ar thionscadail áirithe fostaíochta pobail agus tionscnamh poist (€ 6.9 milliún in 2019).

Seirbhísí ilghnéitheacha

- 2.27** Chuir an Roinn Forbartha Tuaithe agus Pobail beagnach € 80 milliún ar fáil do sheirbhísí caipitil ilghnéitheacha — € 38.5 milliún i maoiniú faoi chlár LEADER an AE, € 18.4 milliún faoin gCiste Forbartha Athghiniúna Tuaithe, € 12.9 milliún d'athghiniúint baile agus sráidbhaile, € 4 mhilliún le haghaidh feabhsú pobail agus € 6 milliún le haghaidh tacaíochtaí caipitil do dhaoine faoi mhíbhuntáiste.
- 2.28** D'foc an Roinn Cosanta € 3.6 milliún le húdaráis áitiúla as gníomhaíochtaí Cosanta Sibhialta.

Tionscadail spóirt agus cultúrtha

- 2.29** Leithdháileadh maoiniú ar dheontais spóirt, clóis súgartha agus tionscadail chultúrtha — go príomha ón Roinn Forbartha Tuaithe agus Pobail (€ 15.6 milliún) agus ón Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta (€ 9.4 milliún).

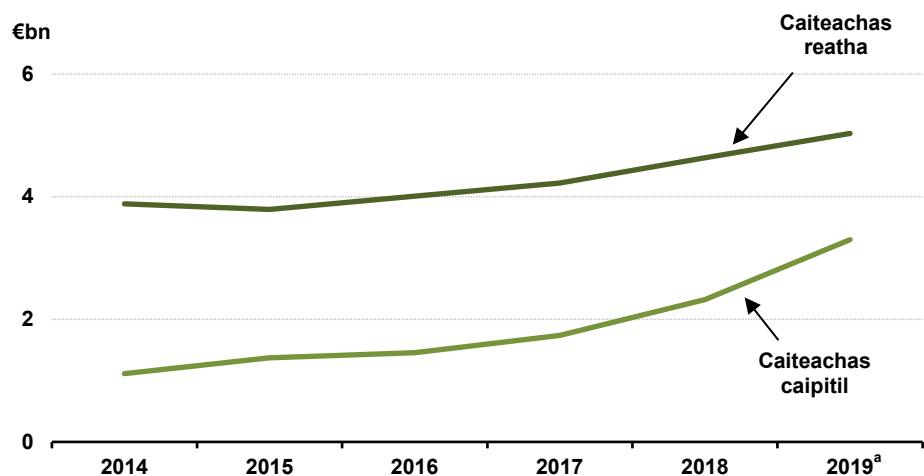
Eile

- 2.30** Chuir an Roinn Sláinte maoiniú de € 7.5 milliún ar fáil d'údaráis áitiúla, agus bhí 83% de sin do Sheirbhís Tréidliachta na nÚdarás Áitiúil.

Treochtaí i gcaiteachas údaráis áitiúil, 2014 go 2019

- 2.31** B'ionann an caiteachas comhiomlán a rinne údaráis áitiúla in 2018 (an bhliain dheireanach a bhfuil faisnéis iniúchta iomlán ar fáil ina leith) agus €6.96 billiún.¹ Chuimsigh sé seo thart ar €4.64 billiún sa chaiteachas reatha agus thart ar € 2.32 billiún i gcaiteachas caipitil (féach Fíor 2.12).
- 2.32** Meastar gur €8.4 billiún an caiteachas do 2019 — € 5.1 billiún den chaiteachas reatha agus € 3.3 billiún den chaiteachas caipitil.² Ar an mbonn sin, b'ionann aistriú ón rialtas láir agus 49.6% den iomlán a chaith údaráis áitiúla in 2019 (2018: 53%).

Fíor 2.12 Caiteachas údaráis áitiúil de réir cineáil, 2014 go 2019



¹ San áireamh tá caiteachas ag na 26 chomhairle contae, trí chomhairle cathrach, agus dhá chomhairle cathrach agus contae.

² Ní raibh an Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta bailchríochnaithe ar thorthaí caiteachais údaráis áitiúil do 2019 tráth na tuarascála seo.

Foinse: An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta

Nóta: a Is meastacháin iad na figiúirí do 2019. Úsáidtear figiúirí iniúchta do gach bliain roimhe seo.

Maoirseacht láir ar údaráis áitiúla

- 2.33** I ngach údarás áitiúil, is iad feidhm bheartais 'feidhm fhorchoimeádta' na gcomhairleoirí tofa. I measc na bhfeidhmeanna forchoimeádta tá rith an bhuiséid bhliantúil, cinntí maidir le beartas tithíochta agus beartais maidir le cosaint an chomhshaoil. Bainistíonn príomhfeidhmeannach gach údarás áitiúil ó lá go lá — áirítear ar na freagrachtaí cuspóirí straitéiseacha a bhaint amach mar atá leagtha amach sa phlean corparáideach, scéimeanna a riaradh agus deontais a leithdháileadh.
- 2.34** Tá trí phríomh-mheicníocht ann chun maoirseacht a dhéanamh ar an rialtas láir ar fheidhmíocht airgeadais údaráis áitiúil — an Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreacht, an tSeirbhís Iníúcháireachta Rialtais Áitiúil agus an Coimisiún Náisiúnta Maoirseachta agus Iníúcháireachta.

An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreacht

- 2.35** Déanann an Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreacht maoirseacht ar oibriú an chórais rialtais áitiúil, ag soláthar an chreata beartais ina n-oibríonn údaráis áitiúla agus a sholáthraíonn seirbhísí do na pobail. Déanann an rannóg Airgeadais Rialtais Áitiúil den Roinn maoirseacht ar fheidhmíocht airgeadais na n-údarás áitiúil trí iasachtaí a cheadú agus monatóireacht a dhéanamh ar chuntais ioncaim agus caipitil.
- 2.36** Déanann an rannóg Airgeadais Rialtais Áitiúil monatóireacht ar chomhlíonadh údaráis áitiúla le ceanglais tuairiscithe maidir le Comhardú Ginearálta an Rialtais — cuimsíonn na riachtanais tuairiscithe tuarascálacha ráithiúla ar ioncam, caipiteal agus féichiúnaithe nach mór a chur faoi bhráid na Roinne laistigh de ocht seachtaine tar éis dheireadh na ráithe. Ní mór tuairiscí ar iasachtaí a chur isteach laistigh de 14 lá tar éis dheireadh na ráithe.

Iasachtú

- 2.37** Is feidhm fhorchoimeádta de chuid an údaráis áitiúil an cinneadh chun iasacht a fháil ach teastaíonn cead ón rialtas láir chun iasachtaí a fháil.¹ Ní mór don Aire Rialtais iasachtaí a fháil ó údarás áitiúil a bhfuil freagracht beartais air as an réimse sin — caithfidh ranna smachtbhannaí dul i gcomhairle leis an rannán Airgeadais Rialtais Áitiúil.² Soláthraíonn an Roinn (na) smachtbhannaí measúnú ar inmharthanacht airgeadais na hiasachta do na húdaráis áitiúla lena mbaineann, agus measúnú maidir le cibé an bhféadfar nó nach bhféadfar freastal ar an iasacht laistigh de chomhthéacs na rialacha fioscacha.
- 2.38** Luaigh an Roinn nár diúltaíodh d'iarratas ar smachtbhanna ar iasacht ar chúiseanna airgeadais le blianta beaga anuas. Cuireadh moratóir ar iasacht ar údarás áitiúil amháin ó mhí an Mhárta 2013 agus níor lorg an t-údarás seo aon fhorhmeas ar iasacht ón dáta sin.
- 2.39** In 2019, fuarthas iarratais ar smachtbhanna chun iasachtaí a fháil ó 13 údarás áitiúil — faomhadh 12.³ Bhí méid na hiasachtaíochta ceadaithe in 2019 idir €1 milliún agus € 30.5 milliún.

1 Tá iasachtaí airgid ag údarás áitiúil faoi rialú ag alt 106 den Acht Rialtais Áitiúil 2001 (arna leasú). Caithfidh rún a rithfidh an Chomhairle a bheith i ngach iarratas ar iasacht ó údarás áitiúil. Foráiltear le halt 106 den Acht freisin go dtabharfar isteach rialacháin maidir le hiasachtaí ó údarás áitiúla — níor tugadh isteach aon rialacháin den sórt sin.

2 Má bhaineann an t-ábhar le freagracht nó leas beirt Airí nó níos mó, tá sé de fhreagracht ar an Aire a bhfuil an spéis is mó aige san ábhar. Sa chás nach bhfuil aon Aire smachtbhanna soiléir ann (ná rannán laistigh den Roinn), féadfaidh an roinn Airgeadais Rialtais Áitiúil iasachtaí a cheadú nó iarraidh ar cheadú iasachta a chomhordú ag lorg barúlacha ó roinnt rannóga/ranna ar na gnéithe éagsúla den iarraidh ar smachtbhanna.

3 Níor ceadaiodh iarratas ar iasacht amháin faoi Mheitheamh 2020 ar chúiseanna beartais seachas ar chúiseanna airgeadais.

Seirbhís Iniúchta Rialtais Áitiúil

- 2.40** Déanann an tSeirbhís Iniúchta Rialtais Áitiúil (LGAS) ráitis airgeadais gach údaráis áitiúil a iniúchadh.¹ Tuairiscítear tuairim an iniúchta agus aon ábhair a éiríonn as an iniúchadh don údarás áitiúil ábhartha. Seoltar cóip de gach tuarascáil iniúchta chuig an Aire Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreacht agus foilsítear í ar shuíomh Gréasáin na Roinne. Aithníonn an Roinn saincheisteanna ar fud na hearnála i dtuarascálacha iniúchta le haghaidh obair leantach, agus téann sí i dteagmháil le húdaráis áitiúla ábhartha sa chás go dteastaíonn faisnéis faoi shaincheist áirithe.
- 2.41** Déanann LGAS iniúchtaí luach ar airgead ar oibríochtaí údaráis áitiúil freisin. Tuairiscítear torthaí na n-iniúchtaí sin don Aire.
- 2.42** Foilsíonn LGAS tuarascáil gníomhaíochta gach bliain. Déanann sé achoimre ar thorthaí an iniúchta maidir le ráitis airgeadais bhliantúla gach údaráis áitiúil. Foilsíodh an tuarascáil bhliantúil gníomhaíochta is déanaí i mí Iúil 2020 agus tá torthaí na n-iniúchtaí ar ráitis airgeadais 2018 ann.² Cuireann an tuarascáil béim ar shaincheisteanna eárnála agus údaráis-shonracha araon mar ioncam agus caiteachas don eárnáil, suíomh carnach ioncaim gach údaráis áitiúil, agus feidhmíocht bailithe ioncaim.
- 2.43** Maidir leis an iniúchadh ar ráitis airgeadais 2018, d'aimsigh LGAS gur
- tháinig feabhas ar na hiarmhéideanna ioncaim charnacha deiridh i 30 as na 31 údarás áitiúil (sular aistríodh chuig cúlchistí agus uathu) le linn 2018 — rud a léiríonn an rialú a d'fheidhmigh údaráis áitiúla ar a gcaiteachas
 - cé gur fheabhsaigh na húdaráis áitiúla go léir a raibh iarmhéideanna easnaimh acu a n-easnaimh i rith na bliana, tá roinnt iarmhéideanna díobhálacha charnacha suntasacha á dtarraingt chun suntais — lena n-áirítear Sligeach, Dún na nGall agus Port Láirge a raibh easnaimh deireadh bliana níos mó ná € 5 milliún ag gach ceann acu.
- 2.44** Maidir le hiasachtaí a tugadh d'údaráis áitiúla, thuairiscigh LGAS gurbh ionann iasachtaí iomlána an 31 Nollaig 2018 agus € 3.55 billiún (€ 3.67 billiún an 31 Nollaig 2017) — ar fuarthas 92% díobh sin ón nGníomhaireacht Airgeadais Tithíochta. Bhí na hiasachtaí comhdhéanta
- d'iasachtaí morgáiste (27% d'iasachtaí) a úsáidtear chun iasachtaí blianachta a eisítear do chustaiméirí a cheannach le ceannach tí
 - I measc na n-iasachtaí neamh-mhorgáiste (43% d'iasachtaí) bhí iasachtaí chun sócmhainní a cheannach nó a thógáil (mar shampla foirgnimh chomhairle) nó airgeadas idirlinne — luaigh LGAS go leanann na cineálacha iasachtaí seo de bheith ina réimse fócas iniúchta de bhua a méid nó líon na n-iarmhéideanna, toisc go gcaithfead iad a mhaoiniú ó acmhainní údaráis áitiúil féin agus mar thoradh air sin tá brú curtha ar iasachtaí inchúitithe airgeadais na comhairle
 - (30% d'iasachtaí), áiríodh iasachtaí d'eagraíochtaí tithíochta deonacha agus do bhonneagar uisce a bhfuil tiomantas ann costais na hiasachta a íoc (tá méid coibhéseach san áireamh mar fhéichiúnaí fadtéarmach).
- 2.45** D'fhoilsigh LGAS tuarascáil VFM in 2019 a dhírigh ar leibhéal na n-iasachtaí úis amháin atá dlíte ag údaráis áitiúla. Ba é tátal na tuarascála gur gá d'údaráis áitiúla monatóireacht agus measúnú a dhéanamh ar an tionchar ar a gcuntas ioncaim agus caiteachais má aistríonn na hiasachtaí úis amháin seo go dtí aisíoc príomhshuime agus úis. D'fhoilsigh LGAS (in Aibreán 2019) tuarascáil freisin ar leibhéal na n-iarmhéideanna neamh-mhaoinithe caipitil ag deireadh 2016.³

¹ Íocadh 4 tháille iniúchta Rialtais Áitiúil de € 2.1 milliún leis an Roinn agus tugadh cuntas orthu mar leithreasáí i gcabhair i leith 2019.

² Seirbhís Iniúchóireachta Rialtais Áitiúil, *Forbhreathnú ar Obair na Seirbhíse Iniúchta Rialtais Áitiúil*, Iúil 2020.

³ Baineann iarmhéideanna neamh-mhaoinithe le caiteachas nach bhfuil aon mhaoiniú comhaontaithe ann amach anseo.

- 2.46** Bhí infheistíochtaí bainc de € 1.9 billiún ag údaráis áitiúla agus € 0.1 billiún eile in airgead tirim an 31 Nollaig 2018.

An Coimisiún Náisiúnta Maoirseachta agus Iniúchóireachta

- 2.47** Bunaíodh an Coimisiún Náisiúnta Maoirseachta agus Iniúchóireachta i mí Iúil 2014.¹ Tá raon leathan feidhmeanna ag an gCoimisiún atá dírithe ar ghrinnscrúdú a dhéanamh ar fheidhmíocht rialtais áitiúil, lena n-áirítear a bhfeidhmíocht airgeadais.
- 2.48** Cleachtaíonn sé an grinnscrúdú seo trí fhorbhreathnú agus tuarascálacha téamacha agus, nuair is gá, éisteachtaí ó bhéal ar ábhair atá faoina shainchúram.² Déanann sé monatóireacht freisin ar chur i bhfeidhm a gcuid moltaí ag údaráis áitiúla.
- 2.49** Foilsíonn an Coimisiún athbhreithníú bliantúil ar tháscairí feidhmíochta údaráis áitiúil. Maidir le hinbhuanaitheacht airgeadais na n-údarás áitiúil, thug an Coimisiún dá aire go raibh ocht n-údarás áitiúla déag i riocht barrachais ioncaim, agus go raibh easnamh carnach ioncaim ag trí cinn déag díobh, maidir le 2018
- bhí an t-easnamh carnach níos lú ná 5% d'ioncam iomlán 2018 do naoi n-údarás
 - bhí an t-easnamh carnach idir 5% agus 10% d'ioncam iomlán 2018 do thrí údarás
 - ba é an t-easnamh carnach 30% d'ioncam iomlán 2018 d'údarás amháin.
- 2.50** Mar gheall ar thionchar Covid-19, níltear ag súil go bhfoilseofar tuarascáil an Choimisiúin ar tháscairí feidhmíochta údarás áitiúil do 2019 go dtí deireadh 2020.

Conclúidí

- 2.51** Tá maoiniú an rialtais láir chuig údaráis áitiúla an-chasta, le haistriú ó roinnt ranna chun réimse leathan críocha luaite. Seachadtar roinnt sruthanna maoinithe go díreach ó ranna maoinithe chuig údaráis áitiúla, agus treoraítear cuid eile trí ghníomhaireachtaí roinne.

- 2.52** Tá leithdháileadh Cánach Maoine Áitiúil nasctha le bunriachtanas maoinithe stairiúil údarás áitiúil a bhaineann den chuid is mó leis an méid a leithdháileadh in 2014. In 2019, faoi fhoirmle seanbhunaithe, rinneadh fáltais CMÁ de € 97 milliún ó dheich n-údarás áitiúla mar aon le ranníocaíocht Státchiste de € 41 milliún a athdháileadh ar na 21 údarás áitiúla eile mar mhaoiniú comhionannaithe.

- 2.53** B'ionann aistriú maoinithe ó fhoinsí rialtais láir chuig údaráis áitiúla in 2019 agus beagnach € 4.2 billiún beagnach. Is ionann é seo agus méadú carnach de 14% ón leibhéal aistriú is ísle in 2014, i gcomhthráth le haistriú maoinithe bunaithe ar CMÁ a chur in ionad deontas críocha ginearálta in 2015. I gcomhthreo leis an maoiniú méadaithe, tá méadú tagtha ar mhaoirseacht ar chaiteachas údaráis áitiúil ó 2014, trí oibriú an Choimisiúin Náisiúnta Maoirseachta agus Iniúchóireachta.

1 Rinne an tAcht um Athchóiriú Rialtais Áitiúil 2014 foráil don Choimisiún a bunaíodh go foirmiúil le hIonstraim Reachtúil 297 de 2014.

2 I dtuarascáil bhliantúil an Choimisiúin do 2019 leagtar amach a straitéis agus tuairiscíonn sé ar a ghníomhaíochtaí. Féach *Tuarascáil Bhliantúil an Choimisiúin Náisiúnta Maoirseachta agus Iniúchta 2019*, Lúnasa 2020.

Iarscríbhinn 2A Athruithe ar rátaí Cánach Maoine Áitiúla in 2019

Féadfaidh údarás áitiúla ráta na Cánach Maoine Áitiúla (CMÁ) ina limistéar riaracháin don bhliain dar gcionn a athrú suas le 15% de bhunráta na cánach.

Bheartaigh ceithre údarás áitiúla a rátaí CMÁ do 2019 a laghdú agus chinn cúig údarás a rátaí LPT 2019 a mhéadú os cionn an bhunráta.

Sa chás go gcinneann údarás bunráta CMÁ a athrú os a chionn, coimeádann sé 100% den ioncam breise dá bharr a bhailítear i limistéar an údarás áitiúil sin. Mar an gcéanna, má laghdaítear an ráta, glacann an t-údarás sin tionchar iomlán an laghdaithe ar CMÁ nach mbailítear.

Fíor 2A.1 Tionchar an athraithe ag údarás áitiúil in 2019

Údarás áitiúil	2019 Fachtóir athraithe áitiúil (céatadán)	(Caillteanas)/gnóthachan don ÚÁ tar éis an athraithe, i gcomparáid leis an leithdháileadh bunaidh ^a	Leithdháileadh iomlán CMÁ 2019 tar éis athraithe
		€000	€000
Údarás áitiúla a dteastaíonn comhionannú uathu			
Comhairle Contae Laoise	+10%	494	9,053
Comhairle Cathrach agus Contae Luimnigh	+7.5%	1,178	18,732
Comhairle Contae an Longfoirt	+15%	318	9,224
Comhairle Cathrach agus Contae Phort Láirge	+2.5%	233	18,912
Comhairle Contae Loch Garman	+10%	1,223	14,770
Iomlán		3,445	
Údarás áitiúla le barrachas			
Comhairle Contae Dhún Laoghaire-Ráth an Dúin	-15%	-7,780	33,712
Comhairle Cathrach Bhaile Átha Cliath	-15%	-12,009	52,039
Comhairle Contae Fhine Gall	-10%	-3,825	26,778
Comhairle Contae Bhaile Átha Cliath Theas	-15%	-4,742	20,548
Iomlán		-28,356	

Foinse: An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreacht

Nóta: a D'fhéadfaí nach mbeidh suim iomlán ceart mar gheall ar shlánú.

Iarscríbhinn 2B Leithdháiltí Cánach Maoine Áitiúla d'údarás áitiúla samplacha, 2019

Taispeánann Fíor 2B.1 an leithdháileadh CMÁ do cheithre údarás áitiúla, chun tionchar údarás áitiúil a bheith i riocht barrachais nó easnaimh agus tionchar coigeartaithe áitiúil ar leithdháileadh CMÁ.

Fíor 2B.1 Leithdháileadh CMÁ do cheithre údarás áitiúla in 2019

	Údarás áitiúla ina bhfuil 80% de na hadmhálacha níos mó ná an maoiniú bunlíne — ie i riocht barrachais		Údarás áitiúla ina bhfuil 80% de na hadmhálacha níos lú ná maoiniú bunlíne — ie i riocht easnaimh	
	Comhairle Cathrach Bhaile Átha Cliath	Comhairle Contae an Chláir	Comhairle Contae Tiobraid Árann	Comhairle Cathrach agus Contae Phort Láirge
	€m	€m	€m	€m
Coinneáil áitiúil 80%	64.1	8.1	9.4	7.4
20% i dtreo maoiniú cothromaithe	16.0	2.0	2.4	1.9
Iomlán na bhfáltas CMÁ	80.1	10.1	11.8	9.3
Bunlíne	19.1	4.4	26.0	18.7
Barrachas / (easnamh)	44.9	3.7	(16.5)	(11.2)
Coigeartú áitiúil	(12.0)	—	—	0.2
Maoiniú comhionannaithe	—	—	16.5	11.2
Leithdháileadh CMÁ	52.0	8.1	26.0	18.9
<i>Iarratas</i>				
Úsáid féin 20% de na hadmhálacha CMÁ	16.0	2.0	—	—
Bóithre agus tithíocht — iarmhéid an bharrachais	28.9	1.6	—	—
Iarmhéid úsáide féin na leithdháiltí	7.1	4.5	26.0	18.9
Feidhmiú CMÁ	52.0	8.1	26.0	18.9

Foinse: An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreacht

Iarscríbhinn 2C

Fíor 2C.1 Aistrithe rialtais láir chuig údaráis áitiúla, de réir clár caiteachais, 2014 go 2019^a

Catagóir caiteachais	2014	2015	2016	2017	2018	2019
	€m	€m	€m	€m	€m	€m
Tithíocht agus athghiniúint^b						
Soláthar tithíochta sóisialta	536	614	759	1,133	1,704	2,024
Tithíocht inacmhainne, srl. ^c	39	3	2	3	—	—
Maoiniú bonneagair ^c	—	—	—	—	7	22
Tacaíochtaí tithíochta eile	5	114	92	79	215	258
Athghiniúint	—	50	60	78	86	79
	580	781	913	1,293	2,012	2,383
Infheistíocht iompair						
Feabhsú bóithre náisiúnta	228	236	200	239	315	330
Feabhsú bóithre réigiúnacha agus áitiúla ^b	357	337	394	368	461	512
Iompar poiblí (íocaíochtaí caipitil)	51	54	45	30	36	40
	636	627	639	637	812	882
Tionscnaimh chomhshaoil						
Seirbhísí uisce agus sláintíochta	42	102	98	98	102	107
Oibreacha faoisimh tuile	21	44	34	28	31	28
Bainistiú dramhaíola	5	3	18	17	25	23
Athchúrsáil	2	—	—	—	—	—
Bearta comhshaoil eile	13	18	3	7	13	6
	83	167	153	150	171	164
Seirbhísí eile						
Deontais ardoideachais	39	11	2	—	—	—
Scéimeanna fostaíochta	8	37	38	81	84	86
Linnte snámha	—	1	4	6	1	—
Seirbhísí dóiteáin agus éigeandála	7	6	9	12	13	13
Seirbhís leabharlainne	2	2	2	7	7	6
Deontais spóirt, clóis súgartha agus tionscadail chultúrtha	10	9	28	13	22	30
Seirbhísí oidhreachta (oidhreacht ailtireachta)	5	1	1	2	1	4
Maoiniú ilghnéitheach	53	45	99	48	108	119
	124	112	183	169	236	258
Deontais ilchuspóireacha	282	—	—	—	—	—
Leithdháiltí CMÁ — cuspóir ginearálta/lánroghnach ^b	—	306	310	393	395	394
Íocaíochtaí a bhaineann le luach saothair (LGF) — cuspóir ginearálta/lánroghnach	—	—	25	20	60	86
Maoiniú iomlán curtha ar fáil d'údaráis áitiúla	1,705	1,993	2,223	2,662	3,686	4,167

Foinse: Oifig na nOibreacha Poiblí; An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta; An Roinn Oideachais agus Scileanna; An Roinn Iompair, Turasóireachta agus Spóirt; An Roinn Cultúir, Oidhreachta, agus na Gaeltachta; An Roinn Sláinte; An Roinn Leanaí agus Gnóthaí Óige; An Roinn Díl agus Cirt agus Comhionannais; An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara; An Roinn Gnóthaí Fostaíochta agus Cosanta Sóisialta; An Roinn Cumarsáide, Gníomhú ar son na hAeráide agus Comhshaoil; An Roinn Cosanta; An Roinn Gnó, Fiontar agus Nuálaíochta; An Roinn Forbartha Tuaithe agus Pobail; Ráitis airgeadais an Chiste Rialtais Áitiúil agus an Chiste Comhshaoil (2019 neamhniúchta).

Nótaí: a Rinneadh coigeartuithe ar roinnt méideanna a tuairiscíodh roimhe seo chun méideanna nár áiríodh roimhe seo agus athaicmithe a léiriú. Tá roinnt figiúirí sa tábla slánaithe.

b B'ionann an leithdháileadh iomlán CMÁ ón gCiste Rialtais Áitiúil in 2019 agus €503.6 milliún, leithdháilte mar seo a leanas: tithíocht € 92.6 milliún; bóithre € 16.6 milliún; cuspóir ginearálta/lánroghnach € 394.4 milliún.

c Ó 2018, tá caiteachas ama thabhu faoin Fóirdheontas Tithíochta Inacmhainne/Úinéireachta Comhroinnte san áireamh faoi 'thacaíochtaí tithíochta eile'. In 2017, áiríodh caiteachas dar luach € 1.6 milliún a bhaineann le maoiniú bonneagair i 'dtacaíochtaí tithíochta eile'.